

JESEN U ZNAKU RODA

Helena Car, Zagreb

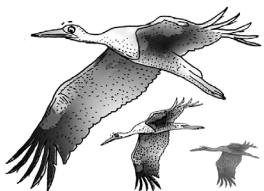

Rode (lat. *Ciconiidae*) porodica su ptica u koje ubrajamo 19 vrsta roda. Žive na svim kontinentima osim Antarktike. U Europi se gnijezde dvije vrste, bijela roda (lat. *Ciconia ciconia*) i crna roda (lat. *Ciconia nigra*) i obje su rasprostranjene u Hrvatskoj. Bijela roda (lat. *Ciconia alba*) je češća, posebno brojna u Posavini, u Parku prirode Lonjsko polje. Živi u nizinskim močvarnim područjima u blizini čovjeka. U plitkim ribnjacima i uz rubove rukavaca rijeka i voda stajačica lovi ribu, na poplavnim livadama traga za žabama, zmijama, puževima i gujavicama, a na suhim pokošnim livadama u lipnju i srpnju gosti se kukcima. Kako se ne boji ljudi, često vreba na male životinje koje bježe iza traktora. I gnijezda svija u blizini ljudi, točnije na krovovima i dimnjacima kuća u kojima netko živi. Bijela roda gradi jedno od najvećih gnijezda u ptičjem svijetu. Budući da parovi svake godine dograđuju gnijezdo, s vremenom ono može doseći veličinu od 2 metra u promjeru i 3 metra dubine te težiti 250 kg. Isto gnijezdo može biti korišteno generacijama pa su u selu Čigoč, poznatom i kao *Europsko selo roda*, neka gnijezda stara i preko stotinu godina.

Bijelu rodu obilježavaju duge crvene noge s plivačim kožicama, te ravni, šljati crveni kljun. U vrijeme parenja kljun i noge poprimaju intenzivniju boju. Ptice su to visine 100 do 110 cm, mase 2.3 do 4.5 kg i promjera krila 195 do 210 cm. Glava, vrat i tijelo su bijeli, a vrhovi krila crne su boje. Mužjaci i ženke izgledaju jednako, iako su mužjaci nešto krupniji. Parovi su najčešće trajno vezani tijekom života i imaju samo jedno leglo godišnje. Žive u prosjeku 30, iznimno 40 godina, a spolnu zrelost postižu između 4. i 5. godine života. Nakon prvog parenja dobivaju jednog do dva ptica, a idućih gnijezdećih sezona 2 do 5 mladunaca. Ptici su čučavci, što znači da se liježu slijepi i bez perja te se roditelji moraju brinuti za njih. O pticama od osam do devet tjedana skrbe oba roditelja, sve dok mladunci ne opernate. U tom razdoblju ptici dnevno pojedu hrane u količini koja odgovara 60 % njihove tjelesne mase. Ponekad roditelji prelaze i 30 km dnevno kako bi im donijeli hranu. Mlade ptice imaju sive kljunove i crvenkastosmeđe noge, i sivlje su od svojih snježnobijelih roditelja.

Na početku jeseni bijela roda odlazi na zimovanje na jug Afrike, a u naše se krajeve na gniježđenje vraća u proljeće. Putovanje u jednom smjeru dugo je 10 000 km i traje u prosjeku tri tjedna. Iako bijela roda u pravilu provodi zimu u Africi, istraživači su otkrili da neke od njih zimuju u Portugalu i Španjolskoj. U proljeće se mužjak obično vraća prvi, traži i uređuje staro gnijezdo te čeka ženku. Budući da nema glasnice, za komunikaciju i prepoznavanje partnera služi se klepetanjem kljunom.

Crna roda (lat. *Ciconia nigra*) u Hrvatskoj je rjeđe rasprostranjena nego bijela. Živi u starim poplavnim šumama u području Lonjskog polja i Kopačkog rita, što dalje od naselja. Gnijezdo gradi od granja, visoko na stablu, uz deblo. S obzirom na činjenicu da izbjegava ljude te će u slučaju čestog prisustva čovjeka promijeniti stanište, teško ju je uočiti. Od bijele rode razlikuje se ponašanjem, ali i izgledom. Gornja strana tijela potpuno joj je prekrivena perjem crne boje s metalnim, ljubičastim, zelenim i bakrenim odsjajem, dok su trbuh i prsa bijeli. Kljun, koža oko očiju i noge su

crveno-smeđe boje. Spolnu zrelost postiže već nakon druge ili treće godine života i, za razliku od bijele rode, ima glasnice, no rijetko se glasa.

Zanimljivo je spomenuti vidljivu raznolikost u izgledu, načinu prehrane i načinu života među vrstama roda. Tako je zanimljiv primjerak obojenosti perja šarena roda (lat. *Mycteria leucocephala*) s područja Azije koja ima bijelo perje, crno-bijela obilježja na prsima i krilima, ružičasto perje prema repu i žuto-narančasto obojeno lice. Dok se nama poznate bijela i crna roda hrane uglavnom kukcima, ribama, vodozemcima i gmazovima, neke vrste roda jedu male sisavce i ptice. Štoviše, vrste u Sjevernoj i Južnoj Americi jedu i male aligatore, a vrsti marabu (lat. *Leptoptilos crumeniferus*) hrana su i plamenci. Iako su rode većinom grabežljivci, Asamski marabu (lat. *Leptoptilos dubius*) hrani se strvinama. Rode se razlikuju i prema načinu života. Neke žive u parovima i tek se prilikom migracija udružuju u jata koja mogu biti veličine i do 10 000 jedinki. Druge se pak vrste gnijezde zajedno, u kolonijama od nekoliko tisuća ptica.

Rode su svoje mjesto pronašle i u legendama. U antičkom Egiptu rode su povezivali s dušom umrlih, dok su u Grčkoj i Rimu predstavljale model dobrog roditeljstva. U Rimu je gnijezdo rode na krovu kuće smatrano znakom ljubavi i blagoslova primljenom od božice Venere. Današnje vjerovanje da rode donose djecu potječe iz sjeverne Njemačke, iz viktorskijskog vremena. Legenda je vjerojatno inspirirana migracijom bijele rode u jesen i njenim povratkom nakon 9 mjeseci, koliko traje trudnoća kod žene. Osim toga, rode se gnijezde na dimnjacima i krovovima naseljenih kuća u proljeće kada se rađa najviše djece. Tako je roda postala simbol plodnosti i sreće. Sve do 20. stoljeća na području Njemačke, a zatim i Nizozemske, ljudi su gradili postolja za gnijezda roda na krovovima svojih kuća kako bi povećali plodnost i sreću u kući.

Nažalost, bijele rode danas možemo vidjeti samo u nekim europskim zemljama. Njihov broj znatno se smanjio zbog promjena u načinu upravljanja poljoprivrednim površinama te gubitka i uništavanja vlažnih staništa. I na drugim područjima svijeta dolazi do smanjenja broja jedinki i vrsta roda. Tako je nebo Pakistana i Kambodže nekada pokrivao Asamski marabu čiji je broj danas sveden na 1 100 jedinki. Stoga se 70 lokalnih žena udružilo u tzv. Hargila vojsku koja štiti mjesto gniježđenja ove vrste rode u tri sela na području Brahmaputra riječne doline u Indiji. U Republici Hrvatskoj još nema potrebe za takvim akcijama. Nadajmo se da razvoj svijesti o potrebi zaštite roda kroz edukaciju i provođenje aktivnosti praćenja i zaštite mogu pridonijeti očuvanju raznolikosti ovih zanimljivih ptica.

Na temelju pročitanog teksta odgovori na pitanja:

1. Koliki je maksimalan broj ptica koje može podići par bijele rode ako živi 30 godina?
2. Put koji tijekom svog 30-godišnjeg života prijeđe bijela roda prilikom migracija usporedi s dužinom ekvatora (izraženo kao postotak dužine ekvatora). Prijeđu li rode duljinu opsega Zemlje (40 076 594 km) tijekom svoje životne migracije?
3. Kojom brzinom (u km/h) bijela roda leti na putu za jug Afrike?
4. Najveća vrsta rode, marabu, teži od 4.5 do 8 kg i može raširiti krila preko 3 metra. Na temelju odnosa prosječne mase i raspona krila, odgovori na pitanje koliko je puta vrsta marabu veća od bijele rode? Odgovor izrazi u okviru cijelog broja.

Rješenja zadataka provjerite na stranici 142.

